

**КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ УЧНІВ
З БІОЛОГІЇ
7-9 класи НУШ**

Нормативна основа: наказ МОН України від 04.05.2026 № 722 (чинна редакція); наказ МОН України від 14.08.2026 № 1427; Державний стандарт базової середньої освіти; практичний путівник МОН «Природнича освітня галузь: як оцінювати» (2025); чинні модельні навчальні програми «Біологія. 7-9 класи».

Предметні критерії є методичною деталізацією загальних критеріїв наказу МОН України № 722 з урахуванням специфіки біології як науки про живі системи та їх дослідження. Вони можуть застосовуватися незалежно від обраної модельної програми, але конкретний зміст завдань і очікувані результати мають відповідати навчальній програмі закладу освіти.

Для предметів природничої освітньої галузі оцінювання орієнтується на 3 об'єднані групи результатів: ГР1 «Досліджує природу», ГР2 «Здійснює пошук та опрацьовує інформацію», ГР3 «Усвідомлює закономірності природи». Четверта група Державного стандарту - розвиток наукового мислення та розв'язання проблем природничого змісту - є наскрізною і проявляється в усіх трьох ГР.

Важливе уточнення на 2026/2027 н. р.: відповідно до наказу МОН № 1427 індекси ГР не обов'язково зазначати в класному журналі, а за семестр виставляють одну оцінку з предмета. Водночас ГР залишаються корисною рамкою для планування завдань, зворотного зв'язку та діагностики навчального поступу.

1. ЗАГАЛЬНІ ПРЕДМЕТНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ З БІОЛОГІЇ

Під час визначення рівня досягнення результатів навчання враховуються п'ять інтегрованих показників наказу № 722: когнітивні процеси, навчальна діяльність, самостійність, комунікація та взаємодія, частота і стабільність вияву сформованих умінь. Для біології особливо важливі дослідницькі вміння, робота з біологічною інформацією, системне пояснення живих процесів, біоетика, безпека та відповідальне ставлення до живої природи.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву умінь
1 / початковий	Розпізнає окремі біологічні об'єкти, структури, зображення або терміни; уявлення про живі системи фрагментарні, зв'язки між ознаками й функціями майже не встановлює.	Виконує лише окрему найпростішу дію за безпосереднім показом: упізнає об'єкт, позначає одну структуру, спостерігає або виконує одну операцію практичної роботи.	Працює тільки за постійної покрокової допомоги; не може самостійно обрати спосіб дії чи послідовність виконання.	Відповідає окремими словами; біологічну термінологію використовує дуже обмежено; до спільної роботи долучається після спонукання.	Уміння виявляються поодинокі, лише у дуже знайомій ситуації та за значної підтримки.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву умінь
2 / початковий	Відтворює окремий факт, термін, назву організму чи структури, але розуміє їх значення частково; розпізнає знайомі об'єкти на малюнках і моделях.	За зразком виконує частину простого завдання: підписує елемент, співвідносить термін і зображення, здійснює елементарне спостереження або класифікацію.	Потребує частих інструкцій і контролю; самостійність проявляє в окремих простих операціях.	Дає короткі відповіді, намагається описати спостереження; після нагадування дотримується правил спільної роботи та безпеки.	Уміння виявляються епізодично; правильні дії переважно відтворюються за знайомим алгоритмом.
3 / початковий	Відтворює частину вивченого матеріалу: називає ознаки, структури, процеси; за допомогою пояснює простий біологічний факт або зв'язок.	За зразком виконує елементарне практичне завдання, працює з готовою схемою чи таблицею, заносить прості результати спостереження до запропонованої форми.	Після пояснення виконує знайомі дії, але потребує допомоги для вибору способу пояснення, порівняння або формулювання висновку.	Формулює просте біологічне висловлювання, повідомляє результат; у парі виконує визначену дію за нагадуванням.	Уміння час від часу проявляються в добре знайомих типових ситуаціях.
4 / середній	Відтворює основний зміст теми, розрізняє ключові поняття та об'єкти, визначає основні ознаки; пояснення переважно описове.	Виконує типові завдання за поданим алгоритмом: характеризує об'єкт за планом, читає просту схему, виконує практичну дію за інструкцією, оформлює результат за зразком.	Частину роботи виконує самостійно, але потребує допомоги у плануванні, доборі ознак для порівняння чи формулюванні висновку.	Використовує основні біологічні терміни; може коротко пояснити хід роботи та взаємодіяти в парі.	Уміння проявляються переважно в типових ситуаціях, але ще нестабільно.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву умінь
5 / середній	Розуміє зміст основних понять, установлює очевидні зв'язки «будова - функція», «умова - процес - наслідок», читає нескладні схеми, таблиці та діаграми.	Виконує типові завдання за відомим алгоритмом, порівнює об'єкти за заданими ознаками, класифікує, виконує лабораторні або практичні дії за інструкцією.	Працює самостійно на знайомих етапах; звертається по допомогу під час пояснення причин, аналізу даних або нестандартної частини завдання.	Пояснює результат простими біологічно коректними реченнями, ставить уточнювальні запитання, виконує свою роль у групі.	Уміння в типових ситуаціях проявляються періодично й переважно правильно.
6 / середній	Застосовує вивчені поняття та закономірності у стандартних ситуаціях; пояснює основні процеси, читає графіки й таблиці, розрізняє головні біологічні зв'язки.	Самостійно виконує більшість типових завдань: описує і порівнює, визначає за ознаками, працює з мікроскопічним/ілюстративним матеріалом, таблицями й простими даними.	Потребує допомоги лише на окремих складних етапах; уміє виправити очевидну помилку після вказівки на неї.	Підтримує предметний діалог, пояснює основні кроки, коректно використовує терміни й схеми; співпрацює у групі.	У знайомих навчальних ситуаціях уміння проявляються достатньо регулярно.
7 / достатній	Пов'язує поняття з різних фрагментів теми, встановлює причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, застосовує знання до нової, але близької біологічної ситуації.	Розв'язує стандартні та окремі комбіновані завдання, аналізує біологічні дані, планує нескладне спостереження або дослідження за заданою метою.	Переважно працює самостійно, перевіряє логічність висновку, обирає доцільний спосіб подання результату; звертається по допомогу лише за потреби.	Аргументує основні кроки, представляє результати спостереження/дослідження, бере відповідальність за свою частину групової роботи.	Уміння стабільно проявляються в типових ситуаціях і переносяться на близькі за змістом завдання.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву умінь
8 / достатній	Аналізує взаємозв'язки в живих системах, порівнює організми, структури й процеси, пояснює їх на основі біологічних закономірностей, інтерпретує дані.	Самостійно виконує комбіновані завдання, проводить дослідження за планом, працює з мікроскопом, моделями, визначальними ознаками, графіками та цифровими ресурсами.	Організовує власну роботу, виявляє й виправляє типові помилки, обирає доцільний спосіб аналізу або представлення даних.	Послідовно пояснює міркування, обґрунтовує висновок біологічними фактами, враховує аргументи інших і конструктивно співпрацює.	Уміння стабільно проявляються у більшості типових та частині змінених ситуацій.
9 / достатній	Системно аналізує біологічні процеси на різних рівнях організації, інтерпретує експериментальні та статистичні дані, прогнозує наслідки зміни умов.	Розв'язує складніші ситуаційні, дослідницькі та інформаційні завдання; зіставляє кілька джерел/моделей, аналізує дані та формулює доказовий висновок.	Самостійно планує більшість діяльності, перевіряє результат за кількома ознаками, коригує спосіб роботи.	Аргументовано представляє рішення, використовує біологічну мову, схеми, таблиці та графіки; ініціює змістовне обговорення.	Уміння проявляються постійно в типових і достатньо часто в нетипових ситуаціях.
10 / високий	Узагальнює знання з різних тем, пояснює складні взаємозв'язки, застосовує системний і еволюційний підходи, переносить знання на нові екологічні, біомедичні та біотехнологічні контексти.	Виконує дослідницькі та проблемні завдання, самостійно обирає модель, метод аналізу, цифровий інструмент або спосіб перевірки біологічного твердження.	Планує діяльність, контролює проміжні результати, обґрунтовано коригує план і спосіб розв'язання.	Чітко і доказово презентує результати, ставить продуктивні запитання, організовує частину спільної роботи, коректно веде наукову дискусію.	Уміння систематично проявляються в типових та багатьох нових ситуаціях.

Бал / рівень	Когнітивні процеси	Навчальна діяльність	Самостійність	Комунікація та взаємодія	Частота вияву умінь
11 / високий	Критично оцінює біологічні моделі, дані та пояснення; установлює неочевидні зв'язки, порівнює альтернативні інтерпретації, урахує обмеження доказів і методів.	Самостійно виконує складні нестандартні, дослідницькі та прикладні завдання; оцінює надійність даних, біоетичні та екологічні аспекти, пропонує вдосконалення дослідження.	Повністю самостійно планує, контролює й коригує роботу; пояснює причини вибору стратегії та оцінює її ефективність.	Переконливо аргументує на основі даних і біологічних закономірностей, конструктивно оцінює аргументи інших, допомагає групі дійти обґрунтованого рішення.	Уміння систематично і надійно проявляються в типових і нетипових ситуаціях.
12 / високий	Синтезує знання про живі системи з різних розділів біології та суміжних наук, самостійно будує й критично оцінює пояснення, формує доказові прогнози та висновки в нових контекстах.	Самостійно розв'язує комплексні нестандартні проблеми, проєктує дослідження, добирає й обґрунтовує методи, критично аналізує дані, обмеження, біоетичні та екологічні наслідки, пропонує оригінальні рішення.	Самостійно визначає цілі, планує, оцінює ризики та ресурси, здійснює рефлексію й переносить ефективні стратегії на нові завдання.	Ініціює змістовну наукову взаємодію, захищає висновки доказами, коректно опонує, інтегрує слушні ідеї інших у спільний результат.	Сформовані вміння виявляються системно, гнучко й упевнено у широкому спектрі нових ситуацій.

КРИТЕРІЇ ЗА ГРУПАМИ РЕЗУЛЬТАТІВ

ГР1. ДОСЛІДЖУЄ ПРИРОДУ

Біологічний акцент ГР1: постановка дослідницького питання, формулювання припущення або гіпотези, планування спостереження чи експерименту, добір методів та обладнання, робота з мікроскопом і біологічними об'єктами, фіксація та опрацювання даних, формулювання висновків, оцінювання надійності результатів. Обов'язково враховуються безпека, біоетика, гуманне поводження з живими організмами та мінімізація шкоди довкіллю.

Бал / рівень	Критерій досягнення
1 / початковий	За значної допомоги розпізнає окремий біологічний об'єкт, інструмент або зображення; виконує одну просту дію за показом. Самостійно не визначає мету спостереження і не фіксує результат належним чином.
2 / початковий	За покроковою інструкцією виконує окремі практичні дії: користується лупою/готовим препаратом, розміщує об'єкт, спостерігає одну ознаку. Потребує постійного контролю безпеки та послідовності дій.
3 / початковий	За готовим планом проводить просте спостереження, фіксує окремі ознаки в готовій таблиці або рисунку; з допомогою формулює короткий висновок за фактом спостереження.
4 / середній	Виконує типові дослідження за детальною інструкцією: користується простим лабораторним обладнанням або мікроскопом, дотримується правил безпеки та гуманного поводження з біологічними об'єктами, фіксує результати за зразком.
5 / середній	За заданими метою та планом проводить нескладне спостереження/дослід, порівнює кілька об'єктів чи умов, виконує повторні спостереження, правильно записує більшість даних; за допомогою визначає можливу причину відмінностей.
6 / середній	Самостійно виконує типову лабораторну або практичну роботу за інструкцією: добирає необхідне з запропонованого обладнання, працює з мікроскопом/моделлю, систематизує дані, створює таблицю/схему/біологічний рисунок і формулює змістовний висновок.
7 / достатній	За заданою проблемою або метою формулює робоче припущення, складає нескладний план, обирає метод спостереження чи експерименту, визначає ознаки для порівняння, фіксує дані та вказує очевидні чинники, що могли вплинути на результат.
8 / достатній	Самостійно планує й проводить дослідження в знайомому контексті; за потреби виготовляє простий тимчасовий препарат за інструкцією, контролює суттєві умови, систематизує результати в таблиці/графіку, порівнює їх із прогнозом і коригує висновок.
9 / достатній	Планує дослідження з контролем ключових змінних, обґрунтовує добір об'єктів, вибірку або спосіб спостереження, аналізує повторюваність і надійність даних, виявляє нетипові результати, пропонує конкретні способи поліпшення методики.

Бал / рівень	Критерій досягнення
10 / високий	Самостійно формулює дослідницьке питання і гіпотезу, проектує послідовність дій, добирає реальний/цифровий інструментарій, оцінює безпеку, біоетичні та екологічні аспекти, якість даних і співвідносить результати з біологічним поясненням.
11 / високий	Проектує складніше дослідження, визначає змінні та спосіб їх контролю, обґрунтовує обсяг спостережень/вибірки, критично аналізує випадкові й систематичні чинники, порівнює альтернативні методики, пропонує перевірку результатів і вдосконалення дизайну.
12 / високий	Самостійно створює і реалізує дослідницький дизайн для нової біологічної проблеми, поєднує спостереження, експеримент, моделювання та аналіз даних, оцінює обмеження й відтворюваність, дотримується принципів біоетики та пропонує безпечне практичне застосування результатів.

ГР2. ЗДІЙСНЮЄ ПОШУК ТА ОПРАЦЬОВУЄ ІНФОРМАЦІЮ

Біологічний акцент ГР2: пошук, добір, перевірка, систематизація та представлення біологічної інформації; робота з текстами, ілюстраціями, мікрофотографіями, схемами, таблицями, діаграмами, графіками, визначальними ключами, моделями та цифровими джерелами; зіставлення наукових даних, розпізнавання недостовірних і псевдонаукових тверджень, коректне цитування та академічна доброчесність.

Бал / рівень	Критерій досягнення
1 / початковий	Розпізнає окремий біологічний термін, зображення організму або структури лише за значної допомоги; не може самостійно визначити зміст джерела.
2 / початковий	За вказівкою знаходить у короткому тексті, підписі чи простій таблиці один явно поданий факт або ознаку; потребує допомоги для читання схеми, легенди чи умовних позначень.
3 / початковий	За зразком відтворює частину інформації з простого тексту, рисунка, мікрофотографії, таблиці чи схеми; може виписати основні дані, але їх упорядкування й тлумачення потребують підтримки.
4 / середній	Самостійно знаходить основну інформацію в одному простому джерелі, читає нескладну таблицю/діаграму/схему, співвідносить назву біологічної структури з її зображенням; працює за готовим алгоритмом опрацювання.
5 / середній	Добирає потрібні факти з одного-двох запропонованих джерел, перетворює просту текстову інформацію в таблицю/схему, користується визначальними ознаками; за допомогою оцінює доречність і достовірність повідомлення.
6 / середній	Самостійно опрацьовує кілька нескладних джерел, розрізняє основну й другорядну інформацію, читає та будує прості діаграми/графіки, працює з класифікаційними схемами, формулює короткий висновок.
7 / достатній	Здійснює цілеспрямований пошук за заданими критеріями, зіставляє дані з кількох джерел, перетворює інформацію між текстовою, графічною, табличною і модельною формами, коректно вказує використані джерела.
8 / достатній	Критично зіставляє інформацію з кількох джерел, виявляє очевидні суперечності, відрізняє факт, припущення та оцінне судження; аналізує коректність біологічної схеми, графіка, вибірки або узагальнення даних.
9 / достатній	Оцінює надійність джерел за кількома ознаками, зіставляє наукове й псевдонаукове пояснення, перевіряє твердження про здоров'я, харчування, спадковість, екологію чи біотехнології, узагальнює матеріал у доцільній формі й формулює доказовий висновок.
10 / високий	Самостійно добирає різнотипні джерела під конкретну біологічну проблему, перевіряє узгодженість даних, інтегрує текст, схеми, таблиці, графіки та моделі, пояснює обмеження інформації й коректно посилається на джерела.
11 / високий	Критично оцінює авторитетність, актуальність, повноту та можливу упередженість джерел; виявляє маніпулятивне або псевдонаукове використання біологічних понять і статистики, аргументовано підтверджує або спростовує твердження.
12 / високий	Самостійно вибудовує інформаційну стратегію для нової проблеми, зіставляє первинні й вторинні дані та різні форми подання, перевіряє твердження кількома способами, створює точний, доказовий і академічно доброчесний інформаційний продукт з біології.

ГРЗ. УСВІДОМЛЮЄ ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРИРОДИ

Біологічний акцент ГРЗ: розуміння рівнів організації живого, зв'язку будови й функцій, процесів життєдіяльності, спадковості й мінливості, еволюції, біорізноманіття, регуляції в організмі людини, взаємозв'язків в екосистемах та принципів сталого розвитку. Учень/учениця застосовує біологічні закономірності для пояснення, прогнозування, розв'язання навчальних і життєвих проблем та оцінювання впливу людини і біотехнологій.

Бал / рівень	Критерій досягнення
1 / початковий	Розпізнає окремих організм, структуру або явище, але не пояснює його біологічно; поняття відтворює фрагментарно, зв'язки між ознаками не встановлює.
2 / початковий	Називає окреме поняття, орган, процес або групу організмів; за значної допомоги вказує одну ознаку чи функцію, але не пояснює її значення для системи.
3 / початковий	За зразком описує простий процес або зв'язок «будова - функція», наводить знайомий приклад, але припускається помилок у причинно-наслідкових зв'язках чи узагальненнях.
4 / середній	Відтворює основні поняття і закономірності теми, характеризує об'єкт за планом, виконує просту класифікацію, пояснює знайомий біологічний процес на описовому рівні.
5 / середній	Застосовує вивчену закономірність у знайомій ситуації, пояснює структуру і функцію, установлює один-два прямі причинно-наслідкові зв'язки, за допомогою прогнозує простий наслідок зміни умови.
6 / середній	Самостійно пояснює більшість стандартних біологічних явищ і процесів, установлює зв'язки між рівнями організації, читає прості схеми/графіки та коректно застосовує основні поняття.
7 / достатній	Поєднує кілька понять у типовій проблемній ситуації, пояснює механізм процесу, прогнозує наслідки зміни чинника для клітини, організму, популяції чи екосистеми, перевіряє логічність висновку.
8 / достатній	Аналізує взаємозв'язки «будова - функція - середовище», застосовує знання про спадковість, мінливість, регуляцію, еволюцію або екосистеми до близьких життєвих ситуацій, обґрунтовує вибір моделі чи пояснення.
9 / достатній	Системно пояснює явища з опорою на кілька біологічних закономірностей, використовує знання з різних тем, аналізує екологічні, фізіологічні, генетичні або еволюційні ситуації, оцінює наслідки зміни умов і формулює аргументований висновок.
10 / високий	Узагальнює біологічні закономірності, застосовує їх у нових контекстах, оцінює межі застосовності моделей, аналізує вплив людини, біотехнологій і способу використання природних ресурсів, пропонує науково обґрунтовані рішення.
11 / високий	Критично порівнює альтернативні біологічні пояснення й моделі, аналізує припущення, обмеження та етичні/екологічні наслідки, розв'язує складні багатокрокові проблеми і пов'язує процеси на різних рівнях організації живого.

Бал / рівень	Критерій досягнення
12 / високий	Самостійно синтезує знання з різних розділів біології та суміжних наук, будує або вдосконалює модель для нової ситуації, критично оцінює докази, прогнозує біологічні, екологічні й соціальні наслідки та пропонує обґрунтоване відповідальне рішення.

МЕТОДИЧНІ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ БІОЛОГІЇ

1. Біологія поєднує спостереження, експеримент, моделювання і роботу з даними. Оцінювання має охоплювати не лише відтворення термінів, а й уміння досліджувати живі системи, пояснювати процеси, працювати з доказами та застосовувати знання в нових ситуаціях.
2. Лабораторна або практична робота не дорівнює автоматично ГР1. Одна робота може оцінювати різні ГР: постановка дослідження, спостереження й фіксація даних - ГР1; робота з довідковою інформацією, таблицею чи графіком - ГР2; пояснення закономірності та висновок - ГР3.
3. Мікроскопія та біологічний рисунок оцінюються змістовно. Важливі правильна послідовність роботи, налаштування й безпечне користування приладом, спостереження суттєвих ознак, пропорційність і підписи структур, а не художня якість рисунка.
4. Біоетика і біобезпека є обов'язковими. Не можна заохочувати небезпечні або неетичні досліди, навмисне травмування живих організмів, роботу з потенційно небезпечними мікроорганізмами чи біологічними рідинами без належних умов. Якісне виконання передбачає гуманне ставлення й мінімізацію шкоди.
5. У темах про організм людини й здоров'я оцінюємо навчальні результати, а не особисті медичні показники учня. Не можна знижувати бал через стан здоров'я, зовнішність, фізіологічні особливості чи небажання розкривати приватну медичну інформацію. Для аналізу доцільно використовувати умовні, анонімізовані або навчальні дані.
6. Біологічна термінологія, класифікація та назви організмів - інструмент мислення, а не самоціль. Високий бал передбачає не механічне запам'ятовування великої кількості назв, а вміння застосувати поняття, виділити ознаки, обґрунтувати класифікацію та встановити спорідненість/відмінності.
7. Таблиці, графіки, схеми, родоводи, моделі й екологічні дані є повноцінними об'єктами оцінювання. Учень/учениця має вміти не лише «прочитати» їх, а й інтерпретувати тенденції, виявляти зв'язки, помічати некоректні узагальнення та формулювати доказовий висновок.
8. Цифрові ресурси та ШІ можуть бути інструментами навчання, але не заміною розуміння. Оцінюється здатність перевірити біологічні факти, відрізнити наукову інформацію від псевдонаукової, коректно використати джерела, позначити запозичення та пояснити власний висновок.
9. ГР4 Державного стандарту є наскрізною. Наукове мислення, розв'язання проблем, співпраця та відповідальна комунікація проявляються під час ГР1, ГР2 і ГР3. Тому для природничої галузі в підсумковому оцінюванні використовують 3 об'єднані ГР, а не окрему четверту таблицю.

10. У 2026/2027 н. р. поточні оцінки можна фіксувати без обов'язкового індексування ГР, окремі семестрові оцінки за кожною ГР не є обов'язковими, а за семестр виставляють одну оцінку з біології. ГР можна використовувати як внутрішню діагностичну рамку для збалансованого добору завдань.

Рекомендовані види навчальних робіт: усні й письмові пояснення; спостереження; лабораторні й практичні роботи; робота з мікроскопом, моделями, препаратами та колекціями; визначення організмів за ознаками; аналіз таблиць, графіків, схем, мікрофотографій і даних; генетичні, екологічні та ситуаційні задачі; дослідницькі проєкти; інформаційні продукти; аргументовані дискусії з біоетичних та екологічних питань.

НОРМАТИВНІ ТА МЕТОДИЧНІ ДЖЕРЕЛА

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.05.2026 № 722 «Про затвердження системи та загальних критеріїв оцінювання результатів навчання учнів» (чинна редакція).
2. Наказ Міністерства освіти і науки України від 14.08.2026 № 1427 «Про затвердження Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 5-9 класів закладів загальної середньої освіти».
3. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898 (зі змінами).
4. Міністерство освіти і науки України. «Природнича освітня галузь: як оцінювати». Практичний путівник, 2025.
5. Чинні модельні навчальні програми «Біологія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти, рекомендовані МОН України.